

MUSTAQIL O'ZBEKISTONNING XALQARO INTEGRATSIYASI VA GEOSIYOSIY STRATEGIYASI

Meyliyev Farid Farxod o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute Tarix yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Mustaqillikka erishgandan so'ng O'zbekiston Respublikasi xalqaro maydonda mustaqil davlat sifatida o'z tashqi siyosatini shakllantira boshladi. Mamlakatning qulay geosiyosiy joylashuvi, tabiiy resurslari va mintaqaviy ahamiyati uning xalqaro integratsiya jarayonlaridagi o'rnini yanada kuchaytirdi. Maqolada Mustaqil O'zbekistonning xalqaro integratsiyasi va geosiyosiy strategiyasining asosiy yo'nalishlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Unda O'zbekistonning xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligi, Markaziy Osiyodagi mintaqaviy siyosati, xavfsizlik strategiyasi, iqtisodiy diplomatiyasi hamda transport-kommunikatsiya loyihalaridagi ishtiroki haqida batafsil ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *xalqaro integratsiya, geosiyosiy strategiya, tashqi siyosat, Markaziy Osiyo, xalqaro hamkorlik, milliy xavfsizlik, BMT.*

Аннотация: *После обретения независимости Республика Узбекистан начала формировать свою внешнюю политику как самостоятельное государство на международной арене. Удобное геополитическое расположение страны, природные ресурсы и региональное значение ещё больше усилили её роль в процессах международной интеграции. В статье научно проанализированы основные направления международной интеграции и геополитической стратегии независимого Узбекистана. В ней подробно изложена информация о сотрудничестве Узбекистана с международными организациями, региональной политике в Центральной Азии, стратегии безопасности, экономической дипломатии и участии в транспортно-коммуникационных проектах.*

Ключевые слова: *международная интеграция, геополитическая стратегия, внешняя политика, Центральная Азия, международное сотрудничество, национальная безопасность, ООН.*

Annotation: *After gaining independence, the Republic of Uzbekistan began to form its foreign policy as an independent state on the international stage. The country's favorable geopolitical location, natural resources, and regional significance have further strengthened its role in international integration processes. The article scientifically analyzes the main directions of Independent Uzbekistan's international integration and geopolitical strategy. It provides detailed information about Uzbekistan's cooperation with international organizations, regional policy in Central Asia, security strategy, economic diplomacy, and participation in transport and communication projects.*

Keywords: *international integration, geopolitical strategy, foreign policy, Central Asia, international cooperation, national security, UN.*

1991-yil 31-avgustda O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi e'lon qilinishi mamlakat tarixida yangi siyosiy bosqichni boshlab berdi. Mustaqillikning qo'lga kiritilishi bilan O'zbekiston sobiq ittifoq tarkibidagi qaram hududdan xalqaro huquqning mustaqil subyektiga aylandi.

Shu davrdan boshlab davlat oldida xalqaro maydonda o'z o'rnini belgilash, milliy manfaatlarga asoslangan tashqi siyosat yuritish, iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish va geosiyosiy xavfsizlikni ta'minlash kabi muhim vazifalar paydo bo'ldi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida tashqi siyosatning asosiy maqsadi xalqaro tan olinuvga erishish va xorijiy davlatlar bilan diplomatik aloqalarni o'rnatishdan iborat edi. 1991–1992-yillar davomida dunyoning ko'plab davlatlari O'zbekiston mustaqilligini tan oldi. 1992-yil 2-martda O'zbekiston Respublikasi Birlashgan Millatlar Tashkilotiga a'zo bo'ldi. Ushbu voqea mamlakatning xalqaro hamjamiyatdagi o'rnini mustahkamlab, uning mustaqil tashqi siyosat yuritish imkoniyatlarini kengaytirdi. O'zbekiston qisqa vaqt ichida yuzdan ortiq davlatlar bilan diplomatik munosabatlar o'rnatdi hamda xorijiy mamlakatlarda elchixonalar faoliyati yo'lga qo'yildi.

Shu bilan birga, Toshkent shahrida ko'plab davlatlarning diplomatik vakolatxonalari ochildi. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi tashqi siyosatning huquqiy asoslarini mustahkamlab berdi. Konstitutsiyaning 17-moddasida O'zbekiston Respublikasining xalqaro munosabatlarda suveren tenglik, kuch ishlatmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish va boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik kabi tamoyillarga amal qilishi belgilandi.

Mazkur tamoyillar keyingi yillarda mamlakat tashqi siyosatining asosiy yo'nalishiga aylandi. 1990-yillarning boshlarida O'zbekiston tashqi siyosatda "ko'p vektorli hamkorlik" tamoyilini shakllantirdi. Bu siyosat biror geosiyosiy markaz ta'siriga tushib qolmaslik va barcha davlatlar bilan teng hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan edi. Ayniqsa, Rossiya, AQSH, Xitoy, Turkiya, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya bilan aloqalar izchil ravishda kengaytirildi. 1992-yilda Turkiya bilan strategik hamkorlik munosabatlari yo'lga qo'yildi. Turkiya O'zbekiston mustaqilligini birinchilardan bo'lib tan olgan davlatlardan biri sifatida iqtisodiy va madaniy sohalarda faol hamkorlikni boshladi.

1994-yilda O'zbekiston NATOning "Tinchlik yo'lida hamkorlik" dasturiga qo'shildi. Ushbu hamkorlik xavfsizlik va harbiy sohalardagi aloqalarni rivojlantirishga xizmat qildi. 1990-yillarda xalqaro terrorizm va diniy ekstremizm tahdidlari kuchaygani sababli milliy xavfsizlik masalalari tashqi siyosatda muhim o'rin egalladi. Ayniqsa, 1999-yil 16-fevraldagi Toshkent voqealari va 2000-yilda Surxondaryo hamda Toshkent viloyatlariga terroristik guruhlarining bostirib kirishi mamlakat xavfsizlik siyosatini yanada kuchaytirishga sabab bo'ldi. 1992-yilda O'zbekiston Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi tarkibiga kirdi. Ushbu tashkilot sobiq ittifoq davlatlari o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy aloqalarni saqlashga xizmat qildi. Biroq O'zbekiston MDH doirasidagi hamkorlikda milliy manfaatlar ustuvorligini saqlab qolishga alohida e'tibor qaratdi. 1999-yilda mamlakat Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkilotidan chiqdi. Bu qaror

O'zbekistonning mustaqil va muvozanatli tashqi siyosat olib borishga intilganini ko'rsatdi. 2001-yil 15-iyunda Shanxay Hamkorlik Tashkiloti tashkil etildi va O'zbekiston uning asosiy a'zolaridan biriga aylandi. SHHT doirasidagi hamkorlik xavfsizlik, iqtisodiyot va transport sohalarida muhim ahamiyat kasb etdi.

Tashkilot doirasida terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi kurashish bo'yicha qo'shma dasturlar amalga oshirildi. 2004-yilda Toshkent shahrida SHHTning Mintaqaviy aksilterror tuzilmasi faoliyati yo'lga qo'yildi. Bu O'zbekistonning mintaqaviy xavfsizlik tizimidagi rolini yanada oshirdi. 2001-yil 11-sentabrdagi AQSHdagi terroristik hujumlardan so'ng xalqaro xavfsizlik masalalari global siyosatning asosiy mavzusiga aylandi. O'zbekiston xalqaro terrorizmga qarshi kurashishda AQSH va boshqa davlatlar bilan hamkorlikni rivojlantirdi. 2001–2005-yillarda Xonobod harbiy bazasidan xalqaro aksilterror operatsiyalari doirasida foydalanildi. Shu bilan birga, O'zbekiston Afg'onistondagi vaziyatni tinch yo'l bilan hal etish tarafdori sifatida maydonga chiqdi. Afg'oniston bilan bog'liq masalalar O'zbekiston geosiyosiy strategiyasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 1990-yillardan boshlab O'zbekiston Afg'onistonda tinchlik va barqarorlikni ta'minlash tarafdori bo'lib kelmoqda. 2018-yil mart oyida Toshkentda Afg'oniston bo'yicha xalqaro konferensiya o'tkazildi. Ushbu konferensiyada Afg'onistondagi mojaroni siyosiy yo'l bilan hal etish masalalari muhokama qilindi. O'zbekiston Afg'onistonni Markaziy va Janubiy Osiyoni bog'lovchi muhim hudud sifatida ko'rib, transport va energetika loyihalarini ilgari surmoqda. Mamlakat tashqi siyosatida iqtisodiy integratsiya masalalari ham ustuvor yo'nalishga aylandi. 1996-yilda O'zbekiston va Yevropa Ittifoqi o'rtasida sheriklik va hamkorlik to'g'risidagi bitim imzolandi. Mazkur bitim savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qildi. 1990-yillarning oxiridan boshlab O'zbekistonga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish siyosati faollashdi. Ayniqsa, neft-gaz, energetika, tog'-kon sanoati va avtomobilsozlik sohalarida yirik loyihalar amalga oshirildi.

1996-yilda Asaka avtomobil zavodining ishga tushirilishi Janubiy Koreya bilan iqtisodiy hamkorlikning muhim natijalaridan biri bo'ldi. Keyingi yillarda "UzDaewooAuto", keyinchalik "GM Uzbekistan" korxonasi mamlakat sanoatining yirik loyihalaridan biriga aylandi. Bu jarayon O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy integratsiyasida muhim bosqich hisoblanadi. 2000-yillarda Xitoy bilan hamkorlik sezilarli ravishda kengaydi. Ayniqsa, energetika va transport sohalaridagi loyihalar muhim ahamiyat kasb etdi. 2013-yilda Xitoy tomonidan ilgari surilgan "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida O'zbekiston yirik infratuzilma loyihalarida faol ishtirok eta boshladi. Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'li loyihasi mintaqaviy transport integratsiyasining muhim qismi sifatida baholanmoqda. 2016-yilda Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Prezidenti etib saylanishi bilan tashqi siyosatda yangi bosqich boshlandi. Tashqi siyosatda ochiqlik, pragmatizm va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilandi.

Ayniqsa, Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlarni yaxshilash bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. 2017–2020-yillar davomida Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston bilan siyosiy hamda iqtisodiy aloqalar sezilarli darajada

faollashdi. 2017-yilda O'zbekiston va Qirg'iziston o'rtasidagi davlat chegaralarining katta qismi bo'yicha kelishuvga erishildi. 2018-yilda Tojikiston bilan munosabatlarda yangi davr boshlandi.

Aviaqatnovlar tiklandi, chegaralar ochildi va savdo aloqalari kengaydi.

Bu jarayon Markaziy Osiyoda integratsion muhitning mustahkamlanishiga xizmat qildi. 2019-yilda O'zbekiston Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo bo'ldi. Ushbu tashkilot doirasida iqtisodiy, madaniy va transport sohalaridagi hamkorlik rivojlanmoqda.

Turkiy davlatlar bilan aloqalarning kuchayishi O'zbekistonning xalqaro maydondagi geosiyosiy mavqeini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekistonning xalqaro integratsiyasida transport-kommunikatsiya strategiyasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Mamlakat dengizga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmagan davlat bo'lgani sababli xalqaro tranzit yo'laklarini rivojlantirish strategik vazifa hisoblanadi. 2016-yilda Angren–Pop temir yo'lining foydalanishga topshirilishi Farg'ona vodiysini mamlakatning boshqa hududlari bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'lash imkonini berdi. Shu bilan birga, Transafg'on temir yo'li loyihasi O'zbekistonning Janubiy Osiyo bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Ekologik muammolar ham O'zbekiston tashqi siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Orol dengizi fojeasi global ekologik muammo sifatida xalqaro hamjamiyat e'tiboriga olib chiqildi. 2018-yilda BMT shafeligida Orolbo'yi hududi ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar zonasi deb e'lon qilindi.

Bu tashabbus ekologik muammolarni xalqaro hamkorlik asosida hal etishga qaratilgan muhim qadam bo'ldi. So'nggi yillarda O'zbekiston xalqaro iqtisodiy reytinglarda ham o'z mavqeini yaxshilashga intilmoqda. Jahon bankining biznes yuritish reytinglarida mamlakatning o'rni yaxshilanib, investitsiyaviy jozibadorlik oshib bormoqda.

Raqamli iqtisodiyot, innovatsion texnologiyalar va "yashil iqtisodiyot" sohalarida xalqaro hamkorlik kengaymoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston tashqi siyosati ochiqlik, pragmatizm va o'zaro manfaatdorlik tamoyillariga asoslanmoqda.

Mamlakatning xalqaro integratsiyadagi faolligi uning iqtisodiy va siyosiy taraqqiyotiga xizmat qilmoqda. Geosiyosiy jihatdan muhim hududda joylashgan O'zbekiston Markaziy Osiyoda barqarorlik, xavfsizlik va hamkorlikni ta'minlashda muhim davlat sifatida e'tirof etilmoqda.

Kelgusida xalqaro integratsiya jarayonlarining yanada chuqurlashuvi O'zbekistonning jahon siyosati va iqtisodiyotidagi rolini kuchaytirishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqlool va taraqqiyot yo'li. – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.

3. O'zbekiston tarixi (1917–1991-yillar) – Toshkent: “O'zbekiston”, 2019.
4. Mustaqil O'zbekiston tarixi – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2013.
5. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi – Toshkent: “Adolat”, 2023.
6. Geosiyosat asoslari – Toshkent: “Sharq”, 2018.
7. Markaziy Osiyo davlatlarining xalqaro munosabatlari – Toshkent: “Fan”, 2020.
8. To'rayev B. Geosiyosat asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2019.